

**MONTESSORI METODIKASINING AFZALLIKLARI VA UNI
O‘ZBEKISTON SHAROITIDA QO‘LLASH IMKONIYATLARI**

Xolmirzayeva Shahnoza Majit qizi

Surxondaryo viloyati Pedagogik mahorat markazi

*“Maktabgacha, boshlang‘ich va maxsus ta‘lim
metodikalari” kafedrası o‘qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Mariya Montessori tomonidan ishlab chiqilgan pedagogik metodikaning nazariy asoslari va amaliy jihatlari yoritilgan. Montessori metodikasining asosiy tamoyillari — bolaga mustaqillik berish, shaxsiy rivojlanish sur‘atlarini hisobga olish, erkin tanlov muhitini yaratish va o‘qituvchining yo‘lboshchi sifatidagi roli tahlil qilingan. Maqolada, shuningdek, O‘zbekiston maktabgacha ta‘lim tizimida ushbu metodikani qo‘llashning afzalliklari hamda joriy etishdagi mavjud imkoniyatlar va to‘siqlar o‘rganilgan. Tadqiqot natijalari Montessori yondashuvini milliy qadriyatlar va “Ilk qadam” dasturi bilan uyg‘unlashtirish orqali ta‘lim sifatini oshirish mumkinligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Montessori metodikasi, maktabgacha ta‘lim, mustaqil o‘rganish, pedagogik innovatsiya, bolalar rivojlanishi, shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim.

Аннотация: В данной статье рассмотрены теоретические основы и практические аспекты педагогической методики Марии Монтессори. Основное внимание уделено принципам метода — развитию самостоятельности ребенка, учёту индивидуальных темпов развития, созданию среды свободного выбора и роли воспитателя как наставника. Также анализируются преимущества внедрения методики Монтессори в систему дошкольного образования Узбекистана, её возможности и существующие трудности. Результаты исследования показывают, что интеграция метода Монтессори с национальными ценностями и

государственной программой «Ilk qadam» способствует повышению качества дошкольного образования.

Ключевые слова: методика Монтессори, дошкольное образование, самостоятельное обучение, педагогические инновации, развитие ребёнка, личностно-ориентированное обучение.

Abstract: This article examines the theoretical foundations and practical aspects of Maria Montessori's pedagogical methodology. The main focus is on the key principles of the Montessori approach — promoting children's independence, respecting individual learning pace, providing a free-choice environment, and the teacher's role as a guide. The paper also explores the advantages, opportunities, and challenges of implementing the Montessori method within the preschool education system of Uzbekistan. The findings indicate that integrating the Montessori approach with national values and the state program "Ilk qadam" can significantly enhance the quality of preschool education.

Keywords: Montessori method, preschool education, independent learning, pedagogical innovation, child development, learner-centered approach.

Kirish: Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimi bolalarning ijodiy salohiyatini, mustaqil fikrlash qobiliyatini, shaxsiy mas'uliyatini rivojlantirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlarga asoslanmoqda. Shunday ilg'or pedagogik tizimlardan biri — Montessori metodikasidir. Ushbu metodika dunyoning ko'plab mamlakatlarida o'z samarasini isbotlagan bo'lib, O'zbekiston ta'lim tizimida ham asta-sekin joriy etilmoqda.

Montessori metodikasi **XX asr boshlarida**, aniqrog'i **1907-yilda** Italiyada ishlab chiqilgan. **Mariya Montessori** italiyalik shifokor va pedagog, Italiyadagi birinchi ayol tibbiyot doktori bo'lgan. 1912-yilda uning birinchi kitobi "*Il Metodo della Pedagogia Scientifica applicato all'educazione infantile nelle Case dei Bambini*" ("Bolalar uylarida bolalar tarbiyasiga qo'llanilgan ilmiy pedagogika metodi") nashr etildi. Shundan so'ng Montessori metodikasi tez orada **Yevropa, Amerika, Osiyo** mamlakatlariga tarqaldi va bugungi kungacha dunyoda eng mashhur maktabgacha ta'lim tizimlaridan biri sifatida qo'llaniladi.

Montessori metodikasi bolani “kattalar nazorati ostidagi passiv o‘quvchi” sifatida emas, balki mustaqil shaxs sifatida shakllanishini nazarda tutadi. Uning asosiy g‘oyasi — “Menga o‘zimni o‘zim bajarishga yordam bering!” shiori ostida shakllangan.

Metodikaning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

Bolaning tabiiy rivojlanish sur‘atini hurmat qilish;

O‘quv muhitining maxsus tashkil etilishi (Montessori muhit);

Tarbiyachining “yo‘lboshchi” rolini bajarishi;

Mustaqil tanlov erkinligi;

Tabiiy qiziqish va tajriba asosida o‘rganish.

Montessori tizimi ko‘plab afzalliklarga ega:

Mustaqil fikrlashni rivojlantiradi: bola har bir faoliyatni o‘zi tanlaydi, bu esa uning ichki motivatsiyasini kuchaytiradi.

Mas’uliyat va tartibni shakllantiradi: bolalar o‘z ish joyini tozalash, materiallarni tartib bilan joylashtirishni o‘rganadilar.

Ijodkorlik va tashabbusni qo‘llab-quvvatlaydi: Montessori o‘yinchoqlari ochiq yakunli faoliyatga mo‘ljallangan bo‘lib, ijodiy fikrlashni rag‘batlantiradi.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limni ta’minlaydi: har bir bola o‘z imkoniyati, qiziqishi va rivojlanish darajasiga ko‘ra o‘qiydi.

Ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantiradi: aralash yoshli guruhlar orqali bolalar bir-biridan o‘rganishadi.

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda maktabgacha ta’lim tizimi xalqaro tajribalar asosida yangilanmoqda. Montessori metodikasini qo‘llash uchun bir qator shart-sharoitlar mavjud:

Normativ-huquqiy asos: “Maktabgacha ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun va Prezident qarorlarida innovatsion metodikalarni joriy etish zarurligi ta’kidlangan.

Tajriba sinov loyihalari: Toshkent, Samarqand, Farg‘ona va boshqa hududlarda ayrim xususiy MTTlarda Montessori guruhlari faoliyat yuritmoqda.

Pedagoglar tayyorlash imkoniyatlari: Maktabgacha ta'lim yo'nalishidagi oliy o'quv yurtlarida Montessori bo'yicha maxsus kurslar va malaka oshirish dasturlari tashkil etilmoqda.

Madaniy muhit mosligi: O'zbekiston xalqining bolaga mehr, hurmat, oila qadriyatlariga asoslangan tarbiyaviy an'analari Montessori g'oyalariga yaqin.

O'zbekistonda so'nggi yillarda **xususiy maktabgacha ta'lim tashkilotlari** orasida Montessori yondashuvi joriy etilmoqda. Masalan:

“Montessori Garden” (Toshkent)

“Smart Kids Montessori” (Samarqand)

“Baby Star Montessori” (Farg'ona)

Bu bog'chalarda:

bolalar guruhlarida aralash yosh (3–6 yosh) qo'llaniladi;

o'quv muhitida Montessori o'yinchoqlari (sensor bloklar, muvozanat taxtalari, tovush silindrlari) ishlatiladi;

tarbiyachilar “ko'rsatish, lekin majburlamaslik” tamoyiliga amal qilishadi.

Natijada, bu bog'chalarda o'qigan bolalarda **mustaqillik, tartiblilik** va **o'z fikrini erkin ifodalash** ko'nikmalari tez shakllanadi.

Biroq, bu metodikani keng joriy etishda muayyan muammolar ham mavjud:

Montessori o'quv materiallarining yuqori narxi;

Malakali Montessori pedagoglarining yetishmasligi;

Ba'zi ota-onalarning metodikaga nisbatan yetarli tushunchaga ega emasligi.

O'zbekiston maktabgacha ta'lim muassasalarida qo'llash maqsadga muvofiq bo'lgan ba'zi bir Montessorri mashg'ulotlarini keltirib o'tsak:

Amaliy hayot mashg'ulotlari Bu mashg'ulotlar bolalarda mustaqillik, tartib, mas'uliyat va e'tibor kabi fazilatlarni rivojlantiradi. Bolaning o'z-o'ziga xizmat qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

- suv quyish, to'kish, qoshiq bilan don solish;
- tugma taqish, ip o'tkazish, poyabzal bog'lash;
- stolni tozalash, idishlarni artish;
- gullarga suv quyish, o'simliklarga g'amxo'rlik qilish.

Bu mashgʻulotlar oʻzbek oilaviy qadriyatlariga juda mos, chunki ular mehnatsevarlik va tartiblilikni oʻrgatadi.

Sensorika (sezgilarni rivojlantirish mashgʻulotlari) Bu yoʻnalish bolalarning idrok, kuzatuvchanlik va tafakkurini rivojlantiradi.

- ranglar piramidasi (ranglarni ajratish va joylashtirish);
- turli hajmdagi silindrlar bilan ishlash (kattalikni solishtirish);
- “Ogʻir–yengil”, “Issiq–sovuq”, “Qattiq–yumshoq” kabi taqqoslash mashgʻulotlari;
- tovushli qutilar — turli tovushlarni eshitib farqlash.

Ushbu mashgʻulotlar bolalarning kognitiv (bilish) qobiliyatlarini kuchaytiradi va ilmiy idrokni shakllantiradi.

Tilni rivojlantirish mashgʻulotlari Bu mashgʻulotlar bolaning nutqini, soʻz boyligini, hikoya qilish koʻnikmalarini rivojlantiradi.

- rasm asosida hikoya tuzish (“Bu rasmda nima boʻlayapti?”);
- tovushlarni farqlash oʻyinlari (“Qaysi tovush bilan boshlanadi?”);
- harflarni qum ustida yozish;
- predmetlar nomini aytish va tasniflash (“Bu nima uchun kerak?”).

Til mashgʻulotlari Oʻzbekistonning “Ilk qadam” dasturidagi nutqni rivojlantirish yoʻnalishi bilan toʻliq mos keladi.

Matematika mashgʻulotlari Montessori matematika tizimi son tushunchasini amaliy asosda oʻrgatadi.

- son tayoqchalari (1 dan 10 gacha sanash);
- boncukli zanjirlar (miqdor va tartib tushunchasi);
- raqam–miqdor moslashtirish kartalari;
- geometrik shakllar bilan tanishish.

Bu mashgʻulotlar bolada mantiqiy fikrlash va tartib bilan ishlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Atrof-muhitni oʻrganish (kosmik taʼlim) Montessori taʼlimida “kosmik taʼlim” atamasi tabiat, inson va jamiyat oʻrtasidagi uygʻunlikni anglatadi.

- oʻsimlik va hayvonlarni kuzatish;

- ob-havoni aniqlash va taqqoslash;
- “Bizning Yerimiz” mavzusida suhbatlar;
- milliy an’analarni o’rganish, bayramlar haqida suhbatlar.

O’zbekiston sharoitida bu yo’nalish vatanparvarlik, ekologik tarbiya va milliy qadriyatlarga hurmatni shakllantirish uchun juda muhim.

Xulosa: Montessori metodikasi bola shaxsini har tomonlama rivojlantirishga, mustaqil fikrlash va o’zini nazorat qilish ko’nikmalarini shakllantirishga qaratilgan ilg’or pedagogik tizimdir. O’zbekiston sharoitida uni to’liq joriy etish uchun:

- pedagoglarning tayyorgarligini oshirish;
- milliy qadriyatlar bilan uyg’unlashtirilgan mahalliy Montessori modelini ishlab chiqish;
- davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish zarur.

Mazkur metodika orqali bolalarda hayotiy kompetensiyalar, mustaqillik, mas’uliyat va ijodkorlik kabi muhim sifatlar shakllanadi, bu esa mamlakatimizda maktabgacha ta’lim sifatini yangi bosqichga olib chiqadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. **O’zbekiston Respublikasi “Maktabgacha ta’lim to’g’risida”gi Qonuni.** – Toshkent: O’zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi nashri, 2019.
2. **“Ilk qadam” davlat o’quv dasturi.** – Toshkent: Maktabgacha ta’lim vazirligi, 2021.
3. **Montessori, M.** *The Montessori Method.* – New York: Frederick A. Stokes Company, 1912.
4. **Montessori, M.** *The Absorbent Mind.* – London: Heinemann, 1949.
5. **Karimova N.** *Maktabgacha ta’limda innovatsion pedagogik texnologiyalar.* – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
6. **UNESCO.** *Early Childhood Education Approaches in the 21st Century.* – Paris: UNESCO Publishing, 2020.
7. **Jo’raeva, S.** “Montessori metodikasining O’zbekiston ta’lim tizimida qo’llanish istiqbollari.” – *Ta’lim va innovatsiyalar jurnali*, №3, 2022, 45–50-betlar.

8. **Rashidova, G.** *Zamonaviy maktabgacha ta'lim texnologiyalari.* – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
9. **Davlat maktabgacha ta'lim agentligi.** *Maktabgacha ta'limda ilg'or xorijiy tajribalarni joriy etish bo'yicha metodik qo'llanma.* – Toshkent, 2023.